

Т. О. ЛЕЩЕНКО
Полтавський педінститут

ДО ПИТАННЯ ДІАЛЕКТИКИ КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНОГО І
ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКОГО У «СОНЯЧНИХ КЛАРНЕТАХ»
П. ТИЧИНИ

Багатогранний комплекс чинників автобіографічного і об'єктивно визначеного суспільно-історичного характеру послугував причиною очевидної еволюції естетичного осмислення конкретно-історичних процесів та загальногуманістичних начал у творчості П. Тичини. Особливо помітним цей діалектичний процес став сьогодні, коли поезія видатного митця епохи піддається значним переоцінкам. Значною мірою діалектика зміщення акцентів у світосприйманні поета виявилася вже у його першій, найбільш високохудожній і водночас гостро парадоксальній збірці «Сонячні кларнети».

Загальногуманістичні начала були тією генезисною основою, на якій формувався світогляд і світосприймання ліричного героя П. Тичини. Глибоко закорінені у національний етнос і народну мораль особливості психічного складу і характеру поета: чутливість і тонкість, сприймання навколишнього світу, і замисленість, душевна м'якість, гуманність – безпосередньо спроектувалися і на ранні, але вже неперевершені за глибиною асоціативною образністю поетичні шедеври («Не Зевс, не Пан», «Енгармонійне», «Арфами, арфами»).

Гармонійне відчуття органічного єднання людського єства з матеріальною світобудовою завдяки винятковій ерудиції поета і його виключно інтенсивній спразі шукань і відкриттів було щедро збагачено загальногуманістичною культурологічною традицією і ще не обтяжене конкретно-історичними рефлексіями. Закон «Людина — центр Всесвіту, її життя — недоторкане, особистість — неповторна» був для молодого митця аксіоматичним. Ліричний герой у напівекзальтованому, але абсолютно природному для нього стані духовного катарсису сповідував ідеали добра, гуманності, душевної щедрості, гармонійної цілісності. Поет являв світові по-закон'юнктурні зразки високопоетичних шедеврів.

Але в процесі грандіозних суспільно-історичних катаклізмів початку ХХ століття у світовідчутті і пошуках адекватного художнього відтворення правди епохи творчість П. Тичини неухильно починає піддаватися трансформаціям деформаційного характеру.

Найбезпосередніше зміна акцентів у оцінці конкретно-історичної правди та її загальнолюдського змісту знайшла своє втілення у ставленні поета і його ліричного героя до соціально-політичних, моральних постулатів революційної теорії та їх безпосереднього практичного втілення. Поетичні мініатюри з глибинним асоціативним підтекстом — «По хліб йшла дитина» і «Одчиняйте

двері». — сприймаємо сьогодні як, можливо, ще напівусвідомлене прагнення П. Тичини знайти втішний компроміс між високогуманістичними пориваннями і жорстокою правдою конкретно-історичних реалій. (Усвідомлене прагнення і вже безкомпромісну оцінку знаходимо у вірші «Хто ж це так із тебе насміявся смів?», що так і не побачив світ ні у «Сонячних кларнетах», ні у «Плузі»).

Образно-емоційна стилістика поезій цього періоду створює враження, що трагічні, корчійні порухи свідомості поета, внутрішній світ якого починає втрачати відчуття цілісності, гармонії, всю свою духовну, моральну потенцію спрямовують на те, щоб не втратити чистоту первісних загальнолюдських ідеалів, не дати затьмаритись «осяйній блакиті».

Напружена боротьба в оцінці конкретно-історичної правди за критеріями загальнолюдських цінностей знаходить органічне для світовідчуття П. Тичини вираження у ліриці природи («Хтось гладив ниви», «На стрімчастих скелях», «Зелена неділя», «По блакитному степу»).

Якщо в ранній пейзажній ліриці поета й звучали певні дисонанси, то вони були зумовлені драматизмом інтимних переживань ліричного героя і не порушували різко відчуття гармонії з природою, світом людей. З часом акварельні прозорі малюнки починають забарвлюватися у грозові тони з відповідним емоційним підтекстом жаху й мороку. Людські трагічні катаклізми владно вторгаються у дивовижний світ Природи — і вже «Розкраяно небо — мечами, мечами...» («Світає»).

Зрештою, апофеозом болючих пошуків поетом гармонійної цілісності гуманістичних, світовою культурою освячених ідеалів і соціальної сучасної митцеві історичної правди, вважаємо цикл «Скорбна Мати».

«Сонячні кларнети» — загалом свідчення того, що П. Тичина залишився вірним своїм первісним морально-етичним, духовним принципам людяності, добра, правди, втіленим у глибоко асоціативну образну систему новітніх поетичних шедеврів. З часом під дією цілого комплексу соціально-історичних та суб'єктивних чинників ця позиція здобуде інші акценти усвідомлення яких прийде до поета значно пізніше, а до читача — тільки сьогодні.